

ФЕДОРЕНКО Д. Т.,

м. Кривий Ріг

**УНІКАЛЬНА ПАМ'ЯТКА ДУХОВНОСТІ
УКРАЇНЦІВ**

ОСТРОМИРОВЕ ЄВАНГЕЛІЄ 1056—1057 РОКІВ

Кожен пергаментний лист Остромирового Євангелія виконаний красивим уставним письмом, часто з позолотою, у дві колонки (нумерація листів здійснена значно пізніше).

294-й лист має традиційну для таких випадків приписку і у перекладі сучасною мовою сповіщає:

«Слава Тобі, Господи Царю Небесний, за те, що удостоїв мене написати це Євангеліє. Починав же я його писати в році 1056-му, а закінчив в році 1057-му. Написав же я його для раба Божого, названого в хрещенні Йосипом, а по-мирському Остромира, який був свояком князя Ізяслава.

Князь же Ізяслав тоді володів обома областями — батьки свого Ярослава і брата свого Володимира. Сам же князь Ізяслав управляв престолом батька свого Ярослава у Києві, а престол свого брата він доручив управляти своєму свояку Остромиру в Новгороді».

Нічого дивного немає у тому, що Новгород у ті часи етнічно був українським, а тому Євангеліє і адресоване наміснику Великого Київського князя у Новгороді Остромиру:

«Дай, Боже, многії роки життя тому, хто дарував кошти на це Євангеліє для утіхи багатьох християнських душ. Дай йому, Господь, благословіння святих євангелістів Івана, Матвія, Луки, Марка і святих отців Аврама, Ісаака і Іакова — йому самому і дружині Феофанії і їх дітям. Живість благополучно багато років, управляючи тим, що доручено вам. Амінь».

Ця частина прикінцевої приписки продовжилась у першій колонці зворотньої сторони листа 294 і потребує деяких палеографічних пояснень і уточнень.

Повість врем'яних літ» (за Іпатським списком) свідчить, що в літо 6563 (1055) прийшов Ізяслав і сів у Києві, а Святослав у Чернігові, Всеволод у Переяславі, Ігор у Володимирі, Вячеслав у Смоленську» (Повість врем'яних літ...) (Переклад, післяслово та коментарі В. В. Яременка. — К., 1990. — С. 260—261).

Аналогічне твердження «Ще ж доручаю стіл замість себе старшому сину моему і брату вашому Ізяславу Київ, його слухайте, як слухали мене...» (Летопись по Лаврентиевскому списку. — С. 157: у кн.: Історія України. В документах і матеріалах. — Т. I. — Київська Русь і феодальні князівства XII—XIII століть. — К.: Вид. АН України, (939. — С. 81).

Текст самої приписки та літописи свідчать, що Остромирове Євангеліє писалось для киян-полян, інакше кажучи, українцям за походженням, корінному населенню Києва, а це ще раз свідчить, що пам'ятка створена безпосередньо на землях України-Русі.

Я, диякон Григорій, писав це Євангеліє. Той же, хто краще мене напише, — не засуджуй мене грішного. Почав же писати місяця октябрю 21-го в день пам'яті Іларіона, а закінчив місяця мая 12-го (вдень) пам'яті Єпіфана. Прошу всіх читаючих, не засуджуйте, виправляйте і читайте. Так і апостол Павло говорить: «Благословіть. А не кляніть. Амінь».

Як видно, автор-укладач Остромирового Євангелія диякон Григорій був з цих же країв, походив з племені киян-полян, мав найтісніші зв'язки з Києво-Печерською лаврою, належав до кліру обителі, знайомий з книгозібранням Яросла-

ва Мудрого (а чи, бува, не один з його родичів?), бездоганно знав не лише книгу книг Біблію і канонічні Євангелія, а й Божественну літургію (службу), інакше тоді чим пояснити, що Остромирове Євангеліє має послідовні щоденні читання з різних євангелістів від Великодня (Паски) до П'ятидесятниці (Троїци), суботні і недільні читання наступних тижнів року?

Так із 172 євангельських читань 142 становлять літургійні, інші — на вранішні — Вознесення Господнє та ін., що робить цю пам'ятку співвідсною (відповідною) із Статутом церковних читань, рівнозначною з Апракосами (Докладніше про це йдеться у повідомленні Митрополита Пителима Нечаєва в дослідженні: *Особенности Остромирова Евангелия* (У кн. *Остромирово Евангелие 1056—1057*. — Л.: Аврора; И.: Изд. отдел Московского Патриархата, 1988. — С. 5).

Остромирове Євангеліє корінням сягає у дуже давній прошарок української писемності, коли не найдавніші, а міждержавні зв'язки Рюриковичів (Ігоря і Ольги, Святослава і його синів Ярополка, Олега, Володимира, одинадцяти синів Володимировичів, серед яких Ярослав, прозваний Мудрим, та його шести синів, у тому числі і Ізяслава, для свята якого Остромира і створене Євангеліє, підносить цю коштовну пам'ятку на рівень міжнародної і світової прикраси, писемного чуда світу, що родом з України...

А тепер хай поміркує сам читач. Академік А. Х. Востоков у передмові до першого видання Остромирового Євангелія 1843 року (друкарським способом) припустив зв'язок цієї рукописної коштовності з південними слов'янами і особливо дивувався «малоросійським словом «упир», що з'явився в імені попа Упир лихий... Далі, правда, вчений чомусь впевнений, що вислів «упир лихий» означало засудження чи висміювання за некрасиве обличчя (Остромирово Евангелие 1056—1057 года: С приложением греческого текста Евангелий и грамматических объяснений. — Спб. Издание А. Х. Востокова, 1843. — 299—320 с.).

То ж чи знав академік А. Х. Востоков українську мову? Напевно, ні!). А це ще одна з причин безапеляційного зарахування української писемної пам'ятки до давньоросійської.

Доведеться нагадати, що ще перший міністр освіти Української Народної Республіки, доктор філософських наук, відомий богослов Іван Огієнко в короткій історії культурного життя українського народу «Українська культура» (К., 1918) констатував, що Остромирове Євангеліє написано саме в Києві, довів документально, посилаючись на інші до-

слідження, місце зберігання не Новгородське, як стверджували інші вчені, а теж Київське (Назв. праця. — С. 28).

І. Огієнко відкидає судження декотрих про новгородські елементи мовлення у мові Остромирового Євангелія, стверджує, що на пергаменті помітні подряпини від підчищення тексту і виправлення його змісту, а мова приписки диякона Григорія свідчить про неновгородське походження укладача пам'ятки.

Зісвідчуємо: навіть на листках фототехнічної факсимільної копії пам'ятки помітні підчистки і виправлення...

В іншій праці І. Огієнка «Пам'ятки старослов'янської мови X—XI віків» (—Варшава, 1929, Кн. 5: Найдавніші пам'ятки церкслов. мови. — С. 103—112, 477—481, що вийшла у співавторстві з Р. Смаль-Стоцьким) досліджується історія вивчення окремо самої пам'ятки, її палеографін, наводяться фотознімки мініатюр, буквиць, листків. Обидві праці донедавна були заборонені і з спецхранів не видавалися.

Усе це досить переконливо доводить київську належність тексту пам'ятки, українське походження її автора-укладача, а мову Євангелія і приписки як таку, якою володіли українці XI століття! До того ж Остромирове Євангеліє Апрокос 1056—1057 років стало унікальною писемною пам'яткою духовності українців.